

H. Peygamber'in Hayatının Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı: İslam Minyatür Sanatı Örneği

Muhammet Mustafa Bayraktar | <https://orcid.org/0000-0002-1288-1517>

Sorumlu Yazar | mmustafabayraktar@gmail.com

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi | <https://ror.org/05rrfpt58>

İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Kırşehir, Türkiye

Saliha Bozer Bayraktar | <https://orcid.org/0000-0001-7932-3918>

saliha bozer bayraktar@hotmail.com

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi | <https://ror.org/05rrfpt58>

Neşet Ertaş Güzel Sanatlar Fakültesi, Tezhip Ana Sanat Dalı, Kırşehir, Türkiye

Öz

H. Peygamber'in etkin bir şekilde öğretilmesiyle İslam dininin doğru anlaşılması arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağlamda H. Peygamber'i öğretirken nelerin anlatıldığı kadar nasıl anlatıldığı da önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, H. Peygamber'in hayatının öğretiminde İslam Minyatür Sanatının kullanım imkânını araştırmaktır. Çalışmanın verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Öncelikle ilköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programları incelenmiştir. H. Peygamber'in Hayatının öğretimine ilişkin kazanımlar tespit edilmiş ve listelenmiştir. Daha sonra görsel materyal ve minyatüre ilişkin eserler incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde New York Public Library'de, Spencer Koleksiyonu'nda mevcut olan *Siyer-i Nebî* isimli eserin üçüncü cildindeki H. Peygamber tasvirleri çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan bazı kazanımlarla *Siyer-i Nebî*'nin üçüncü ciltteki dokuz minyatürün ilişkilendirilebildiği tespit edilmiştir. Söz konusu tasvirlerle ilişkilendirilen kazanımların 4.4.5.; 6.4.1.; 6.4.2.; 6.4.3.; 8.4.1.; 10.2.4. ve 11.2.2. numaralı yedi kazanım olduğu tespit edilmiştir. İlişkilendirilen minyatürlerin konularının ise 'Mi'râc', 'Ebû Tâlib'in Vefatı', 'Kabile Lideri Henâd'ın İslam'ı Kabulü', 'İslam'a Davet', 'Akabe Biati', 'Hicret', 'Mescid-i Nebî'nin İnşası', 'Örnek Sahabe' ve 'Gayr-i Müslimlerle Görüşmeler' şeklinde sıralandığı anlaşılmaktadır. Elde edilen ilişkilendirmeler çerçevesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımları doğrultusunda H. Peygamber'in hayatının öğretiminde minyatürün kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Çalışmamızın içerik geliştiricilere din öğretiminde görsel materyal olarak minyatür kullanımı konusunda olumlu bir tutum kazandırması beklenmektedir. Yine bu araştırmanın, din öğretiminde görsel materyallerin ve özellikle minyatürün eğitsel amaçlı kullanımında öğretmenlere bilgi ve farkındalık kazandırması da beklenmektedir. Ulaşılan sonuçlara bağlı olarak çalışmanın, öğretim programlarına, ders kitaplarına ve elektronik içeriklere katkı sağlaması beklenmektedir. Çalışmada ulaşılan sonuçlara bağlı olarak benzer ya da daha kapsamlı çalışmalarla *Siyer-i Nebî*'de ya da H. Peygamberle ilgili eserlerde yer alan diğer minyatürlerin de din öğretimi açısından kullanım imkânının incelenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Türk İslam Sanatları, Görsel Materyal, H. Peygamber'in Öğretimi, İslam Minyatür Sanatı

Öne Çıkanlar

- Bu çalışmada, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarında yer alan Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili kazanımların, İslam Minyatür Sanatındaki Hz. Peygamber tasvirleriyle ilişkilendirilebilme imkânı incelenmektedir.
- Mustafa ed-Darîr tarafından kaleme alınan *Siyer-i Nebî* isimli eserin tasvirli nüshalarında yer alan minyatürler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kazanımları ile ilişkilendirilebilmektedir.
- Hz. Peygamber'in hayatının öğretiminde minyatür kullanımı, öğrenmeyi somutlaştıran ve zenginleştiren bir imkân olarak değerlendirilebilir.
- Öğrenciler için nitelikli ve kalıcı bir din öğretiminin gerçekleştirilmesinde, görsel bir materyal olarak minyatür kullanımının etkili olabileceği düşünülmektedir.

Atıf Bilgisi

Bayraktar, Muhammet Mustafa – Bayraktar, Saliha Bozer. “Hz. Peygamber’in Hayatının Öğretiminde Görsel Materyal Kullanımı: İslam Minyatür Sanatı Örneği”. *Eskiyeni* 50 (Eylül 2023), 769-798. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1288997>

Geliş Tarihi	28 Nisan 2023
Kabul Tarihi	13 Ağustos 2023
Yayın Tarihi	30 Eylül 2023
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: İki İç Hakem (Editörler – Yayın Kurulu Üyeleri) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Etik	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	eskiyenidergi@gmail.com
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40) Veri Toplanması Yazar-1 (%60) - Yazar-2 (%40) Veri Analizi Yazar-1 (%50) - Yazar-2 (%50) Makalenin Yazımı Yazar-1 (%70) - Yazar-2 (%30) Makale Gönderimi ve Revizyonu Yazar-1 (%70) - Yazar-2 (%30)
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

The Use of Visual Materials in the Teaching of the Prophet's Life: An Example of Islamic Miniature Art

Muhammet Mustafa Bayraktar | <https://orcid.org/0000-0002-1288-1517>

Corresponding Author | mmustafabayraktar@gmail.com

Kırşehir Ahi Evran University | <https://ror.org/05rrfpt58>

Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Studies, Kırşehir/Türkiye

Saliha Bozer Bayraktar | <https://orcid.org/0000-0001-7932-3918>

salihabozerbayraktar@hotmail.com

Kırşehir Ahi Evran University | <https://ror.org/05rrfpt58>

Neşet Ertaş Faculty of Fine Arts, Department of Illumination, Kırşehir/Türkiye

Abstract

There is an significant relationship between the effective teaching of the Prophet's life and the correct understanding of the religion of Islam. In this context how the Prophet is taught is as important as what istaught. The aim of this research is to investigate the possibility of using Islamic miniature art in the teaching of the life of the Prophet. The data of the study were collected through document review. First of all, Primary and Secondary Education Religious Culture and Moral Knowledge course curricula were examined. The achievements related to the teaching of the Prophet's Life have been identified and listed. Then, visual materials and works related to miniature were valued. As a result of these examinations, the depictions of Prophet in the third volume of Siyar-i Nabî (Life of the Prophet) in the Spencer Collection at the New York Public Library were included in the research. It has been determined that the nine miniatures in the third volume of Siyer-i Nebî can be associated with some of the achievements in the Religious Culture and Moral Knowledge course curriculum. It has been determined that seven achievements (4.4.5.; 6.4.1.; 6.4.2.; 6.4.3.; 8.4.1.; 10.2.4.; 11.2.2.) can be correlated. It is understood that the subjects of the associated miniatures are listed as 'Mi'râj', 'Death of Abu Talib', 'The Tribal Leader Henad's Conversion to Islam', 'Invitation to Islam', Pledge of al-'Aqaba', 'Hijra', 'Construction of al-Masjid al-Nabawi', 'Exemplary Companion' and 'Conversations with Non-Muslims'. W,th,n the framework of theassociations obtained, it is understood that the miniature can be used in the teaching of the life of the Prophet in the line with achievement of the Religious Culture and Moral Knowledge course within the framework of the obtained associations, It is understood that the miniature can be used in the teaching of the life of the Prophet. It is expected that our study will give content developers a positive attitude about the use of miniatures as visual materials in religious teaching. It is also hoped that this research will provide teachers with knowledge and awareness in the educational use of visual materials and especially miniatures in religious education. Depending on the results, it is expected that the study will contribute to curricula, the textbooks and electronic contents. Based on the results reached in the study, it is recommended to examine the possibility of using other miniatures in Siyar-i Nabî or in works about the Prophet in terms of religious education with similar or more comprehensive studies.

Keywords

Religious Education, Turkish-Islamic Arts, Visual Material, Teaching of the Prophet' Life, Islamic Miniature Art

Highlights

- In this study, the possibility of associating the achievements related to the life of the Prophet in the Religious Culture and Ethics curriculum with the depictions of the Prophet in Islamic Miniature Art is examined.
- The miniatures in the descriptive copies of the work *Siyar-i Nabî*, written by Mustafa al-Darîr, can be associated with the achievements of the Religious Culture and Moral Knowledge course.
- The use of miniatures in the teaching of the life of the Prophet can be considered as an opportunity that embodies and enriches learning.
- It is thought that the use of miniatures as a visual material can be effective in realizing a qualified and permanent religious education for students.

Citation

Bayraktar, Muhammet Mustafa – Bayraktar, Saliha Bozer. “The Use of Visual Materials in the Teaching of the Prophet’s Life: An Example of Islamic Miniature Art”. *Eskiyeni* 50 (September 2023), 769-798. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1288997>

Date of submission	28 April 2023
Date of acceptance	13 August 2023
Date of publication	30 September 2023
Reviewers	Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) Double anonymized - Two External
Review reports	Double-blind
Plagiarism checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Complaints	eskiyenidergi@gmail.com
Author Contributions	Conceiving the Study Author-1 (%60) - Author-2 (%40) Data Collection Author-1 (%60) - Author-2 (%40) Data Analysis Author-1 (%50) - Author-2 (%50) Writing up Author-1 (%70) - Author-2 (%30) Submission and Revision Author-1 (%70) - Author-2 (%30)
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 . https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

Giriş

Gündelik hayatı saran teknoloji ve görsellik, tüm duylulara hitap eden öğrenme ve öğretme yaklaşımlarının uygulanmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Söz konusu değişim ve dönüşüm öğrenme yaklaşımlarının kullanımını zorunlu hale getirdiği kadar öğretimde görsel materyal kullanımını da zorunlu hale getirmiştir.

Görsel materyal kullanımının öğretim sürecine önemli katkıları vardır. Söz konusu katkılardan bazılarını konu ve kazanımlara hazırlık oluşturma, ön bilgileri yoklama, hazırbulunluluk düzeyini belirleme, dikkat çekici ortam oluşturma, öğrencilerin hayal gücünü geliştirme, derse odaklanma süresini etkileme, derse aktif katılımı sağlama, grupla ve işbirliğiyle öğrenmeye imkân tanıma, dersin verimliliğini arttırma, bilginin kavramlaşmasına yardımcı olma, kavram yanlışlarını ortaya çıkarma ve giderme, mekân ve kronolojinin algılanmasını sağlama, konunun hatırlanmasını kolaylaştırma, içeriği görselleştirme ve somutlaştırma, öğrenmeyi kolaylaştırma, öğrenme ortamını zenginleştirme, öğretimi canlı ve zevkli hale getirme, etkin ve bireysel öğrenmeye olanak sağlama¹ şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu katkının din öğretimi için de geçerli olduğu açıktır. Söz konusu değişim ve dönüşüm sürecinde, din öğretiminde yöntem ve teknik kadar görsel ve materyal kullanımı da bir ihtiyaç haline gelmiştir.² Din öğretiminde bu ihtiyaca matuf bazı çalışmaların³ yapıldığı bilinmektedir. Zira din öğretiminde materyal, araç-gereç ve görsel kullanımı; inanç, ibadet, ahlak, değer, dua ve süre öğretiminde önemli rol oynamaktadır.

Din öğretimindeki söz konusu bu özel alanlara Hz. Peygamber'in hayatının öğretimini de eklemek mümkündür. Zira örgün eğitim kurumlarında seçmeli ve zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ile Siyer öğretiminde Hz. Peygamber'in hayatına ilişkin konu ve kazanımlar bulunmaktadır. Bu konu ve kazanımların gayesi, Hz. Peygamber'in kişiliğini, davranışlarını, dindarlığını ve insanlığını örnek yönleriyle ele alarak izah etmek ve Hz. Muhammed'i tanıtmaktır. Nihayetinde bu çabanın bir amacı da İslam'ın doğru anlaşılmasını sağlamaktır. Zira İslam Peygamberinin gerçek, sade ve etkin anlatılmasıyla İslam dininin gerçek bir şekilde ortaya konulması arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Öte

¹ bk. Halil İbrahim Yalın, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2005), 79; Zeki Kaya, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006), 26; Arda Arıkan, "Edebiyat Öğretiminde Görsel Araç Kullanımı: Kısa Öykü Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 27 (2009), 1-16; Suat Kol, "Okul Öncesi Eğitimde Teknolojik Araç-Gereç Kullanımına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 20/2 (Mayıs 2012), 543-554.

² bk. Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler* (Ankara: Nobel Akademi, 6. Baskı, 2017), 124; Mehmet Korkmaz, *Din Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 4. Baskı, 2018), 81.

³ Şuayip Özdemir, "Ortaöğretimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlerin Yardımcı Ders Araç ve Gereçleri Kullanma Durumu", *Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitimi Öğretiminin Problemleri Sempozyumu* (Kayseri: İBAV Yayınları, 1998), 177-178; Nurullah Altaş, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Kavramlar Yaklaşımlar Yöntemler ve Teknikler Örnek Ders İşlenişleri* (Ankara: Nobel Yayınları, 2001); Süleyman Akyürek, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı", *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (Temmuz 2003), 65-85; Pelin Pektaş, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zeka Uygulamaları* (Ankara: Özel Ceceli Yayınları, 2003); Mehmet Zeki Aydın, *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2003); Veysi Erken, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Geliştirme Haritaları 4-5. Sınıflar* (Ankara: İlk Adım Yayınları, 2006); Veysi Erken, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Geliştirme Haritaları 6, 7 ve 8. Sınıflar* (Ankara: İlk Adım Yayınları, 2006); Muhammet Mustafa Bayraktar, *Öğretim Materyalleri ve Din Öğretiminde Somut Materyal Örnekleri* (Ankara: Nobel Yayınları, 2023).

yandan Hz. Peygamber'i tanıtırken onun hakkında nelerin anlatıldığı kadar Hz. Peygamber'in nasıl anlatıldığı da önem arz etmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programlarında İslam Peygamberinin hayatı ve kişiliğine ilişkin içeriğin kazandırılmasında ve hedeflenen öğrenmenin gerçekleştirilmesinde dil ve üslup gibi sözel unsurlar önemli olduğu kadar resim, fotoğraf, grafik, harita, tablo, afiş, çizim ve benzeri görsel materyaller de önem taşımaktadır. Söz konusu görsel materyaller/malzemeler Hz. Peygamber'in öğretiminde içerik ve metin kadar doğrudan bu sürecin bir parçasıdır. Bir eğitici gayeye matuf olarak bazen görsel materyaller sözel unsurlardan daha güçlü bir şekilde açıklayıcı, bilgi ve örnek verici, duygu ve değer oluşturuca özelliğe sahip olabilirler.

Söz konusu özellikler bakımından bu çalışmada öğrenme sürecinde kullanılabilirliğini ele almaya çalıştığımız görsel materyal, İslam Minyatür Sanatındaki Hz. Muhammed tasvirleridir. Bu çalışmaya konu olan minyatür, "genellikle el yazması kitaplarda metni açıklamak amacıyla kitap sayfalarına suluboya, altın, gümüş yaldızla yapılan, ışık ve gölge ile derinlik kazandırılmayan küçük, renkli resim" olarak tanımlanmaktadır. Orta Asya ve Uzakdoğu sanatlarının etkisiyle oluşmaya başlayan İslam Minyatür Sanatının mevcut ilk örnekleri 12 ve 13. yüzyıllarda görülmüştür.⁴ Söz konusu minyatürlerde farklı dönem ve bağlamlarda Hz. Peygamber'in tasvirleri yapılmıştır.⁵

Hz. Muhammed'in resminin çizilmemesindeki ilke ve hassasiyet göz önünde bulundurularak bu çalışmada, Hz. Peygamber'in kişiliğinin ve örnek hayatının öğretiminde ayrıca Hz. Peygamber'e karşı olumlu bir tutum oluşturmada İslam Minyatür Sanatının imkânı incelenmiştir.

1. Konu ve Problem

Öğretmen merkezli yaklaşımlarda araç-gereç, teknoloji, materyal ve görsel kullanımı ikincil bir öneme sahipken öğrenci merkezli yaklaşımlarda daha açık biçimde teknoloji ve materyal kullanımı önem kazanmıştır.⁶ Bu durum birden fazla duyu organına ve zeka türüne hitap eden öğretme imkânlarının oluşturulmasında somut ve görsel materyalleri ön plana çıkarmıştır. Görsel materyal kullanımının öğretime etkisine ilişkin araştırmalarda,⁷ öğrenmelerin büyük çoğunluğunun görmeye dayalı olduğu tespit edilmiştir. Ay-

⁴ bk. F. Banu Mahir, *Osmanlı Minyatür Sanatı* (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012); F. Banu Mahir, "Minyatür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/118-123.

⁵ bk. Nicole Kaçal Ferrari, "Hıristiyan ve İslâm Dünyasındaki Peygamber Tasvirleri: Bir Değerlendirme", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2014), 63-100.

⁶ bk. Arda Arkan, "Edebiyat Öğretiminde Görsel Araç Kullanımı: Kısa Öykü Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 27 (2009), 1-16; Mehmet Şahin, "Öğretim Materyallerinin Öğrenme-Öğretme Sürecindeki İşlevine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Analizi", *K.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi* 23/3 (Aralık 2014), 995-1012.

⁷ bk. Yalın, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*; Adem Güneş, *Din Öğretimi Materyalleri* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2017); Korkmaz, *Din Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*; Mehmet Küçük vd. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (Ankara: Nobel Yayınları, 2011); Mustafa Sarıtaş vd. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (Ankara: Pegem A Yayınları, 2009); Nazmi Şimşek, *Öğretim Teknolojileri Kullanımı ve Materyal Geliştirme* (Ankara: Asil Yayınları, 2007); Kamuran Çilenti, *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim* (İstanbul: Kadioğlu Matbaası, 1984), 36; Cevat Alkan, *Eğitim Teknolojisi* (Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1984); Özcan Demirel vd. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (Ankara: Pegem A Yayınları, 2002); AYTEKİN İŞMAN, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (Ankara: Sempati Yayınları, 2005).

rıca söz konusu araştırmalarda somut kelimelerin soyut kelimelerden; resimlerin de kelimelerden daha çok hatırlandığı tespit edilmiştir. İlgili literatürde⁸ öğretim materyalleri, öğrenme sürecinde öğretmen tarafından öğrencilere sunulan ve öğretim sürecinde öğrenmeye yardımcı olabilecek her türlü araç, gereç, eşya ve belge olarak tanımlanmakta ve söz konusu literatürde görsel materyallere modeller, gerçek nesnelere, üç boyutlu görüntüler, kara tahtalar, bülten tahtaları, grafikler, haritalar, posterler, resimler, fotoğraflar, asetatlar, slaytlar, film şeritleri, ders kitapları, kaynak eserler, duvar gazeteleri⁹ ve benzeri birçok örnek verilmektedir. Bu bağlamda genel olarak din öğretiminde özel olarak ise Hz. Peygamber'in hayatının öğretiminde kullanılacak görsel materyaller mevcuttur.

Görsellik ve öğrenme ilişkisi bağlamında bu çalışmada Hz. Peygamber'in hayatının, kişiliğinin ve örnekliliğinin öğretiminde İslam Minyatür Sanatındaki Hz. Peygamber tasvirlerinin imkânı incelenmiştir. Bu bağlamda araştırmada cevabı aranan sorular şunlardır:

A. İlköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programlarında Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili hangi kazanımlar bulunmaktadır?

B. İlköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili kazanımlar, İslam Minyatür Sanatındaki Hz. Peygamber tasvirleriyle ilişkilendirilebilir mi?

C. İslam Minyatür Sanatındaki Hz. Peygamber tasvirlerinin hangileri söz konusu kazanımların gerçekleştirilmesinde kullanılabilir?

2. İlgili Çalışmalar

Hz. Peygamber'in hayatının öğretimine ilişkin literatür incelendiğinde tarihsel süreç içerisinde konunun farklı boyutlarıyla ele alındığı anlaşılmaktadır. Örneğin Kula, tebliğinde¹⁰ gençlere Hz. Peygamber'in nasıl anlatılabileceğini incelemiştir. Hz. Peygamber'in anlatımında gençlerin özelliklerinin iyi bilinmesi, O'nun peygamber ve beşer yönünün birlikte ele alınması ve O'nu anlatanların da örnek olması gerektiğini belirtmiştir. Buyrukçu ise tebliğinde,¹¹ çağın sorunları karşısında Hz. Peygamber'i anlamının ve anlatmanın zorlukları üzerinde durmuş, Hz. Peygamber'i bütüncül bir sünnet anlayışı ile anlatmanın ihtiyaç ve zaruretine dikkat çekmiştir. Özdemir ise tebliğinde,¹² Hz. Peygamber'in soru sorması ya da gelen sorulara cevap vermesiyle hayatında soru-cevap tekniğini nasıl kullandığına dair örnekler vermiştir. Yetâberî ise tebliğinde,¹³ Mali'deki Arap İslam okullarında siyer-i nebevînin nasıl öğretildiğine değinmiştir. Buyrukçu 2001 yılında sunduğu

⁸ Kaya, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, 26.

⁹ bk. Hatice Coşkun, "Sınıf ve Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Görsel-İşitsel Materyal Kullanma Durumları ve Bunu Etkileyen Faktörler", *International Journal of Language Academy* 2/4 (2014). 333-347.

¹⁰ M. Naci Kula, "Gençlerimize Peygamberimizi Nasıl Anlatalım?", *Hz. Muhammed ve Gençlik* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 67-71.

¹¹ Ramazan Buyrukçu, "Çağımızda Hz. Peygamberi Anlamak ve Anlatmak", *III. Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2000), 113-122.

¹² Saadettin Özdemir, "Din Eğitiminde Soru-Cevap Metoduyla Öğretimde Hz. Peygamber Örnekliliği", *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2001), 397-413.

¹³ Abdülaziz Yetâberî, "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Sîretini Öğretmenin Yeni Nesiller ve Toplum Üzerindeki Etkileri", *Vahyin Nüzûlünün 1400. Yılında Hz. Muhammed (s.a.v.)* (İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2011), 637-644.

tebliğinde¹⁴ ise örgün ve yaygın din eğitiminde peygamber öğretimini ele almıştır. Peygamber öğretiminde bilgi ve metot bütünlüğünü yeterli bulmadığını ayrıca peygamber öğretiminde çelişki ve çatışmalar olduğunu ifade etmiştir. Yaygın eğitimde daha çok menkibevî ve mucizevî bir peygamber öğretiminin benimsendiğine; örgün eğitimde ise bilgi merkezli bir peygamber öğretiminin benimsendiğine dikkat çekmiştir. Öztürk ise çalışmasında,¹⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında okutulan din dersi kitaplarındaki Hz. Muhammed tasavvurlarını incelemiştir.

Aslan ve Yılmaz ise çalışmalarında,¹⁶ Hz. Peygamber'in hayatının nasıl öğretilbileceğini ele almışlardır. Söz konusu çalışmada, Hz. Peygamber'in hayatının öğretimi amaç ve kapsam, yaklaşım, içerik, program ve ilkeler ile üslup ve görsellerin kullanılması olarak beş başlık altında incelenmiştir. Hz. Peygamber'in hayatının öğretiminde görsellerin çeşitlendirilmesi önerilirken İslam sanat dallarından yararlanılabileceği de ifade edilmiş ancak sadece hat sanatından bahsedilmiştir. Gürel ise çalışmasında,¹⁷ Hz. Peygamber'in hayatını eğitim bilimlerinin ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde inceleyerek O'nun eğitimci özelliklerini tespit etmeye çalışmıştır. Yurdakul ise çalışmasında,¹⁸ Hz. Muhammed'in hayatına ilişkin kazanımları kavram haritası tekniğiyle gerçekleştirmeye çalışmıştır. Sözen ise çalışmasında,¹⁹ Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programında yer alan ünite ve konuların Sosyal Bilişsel Öğrenme kuramıyla ne ölçüde gerçekleştirilebileceğini incelemiştir. Çakmak ise çalışmasında,²⁰ Seçmeli Peygamberimizin Hayatı dersi öğretim programı üzerine bir değerlendirme yapmıştır. Dersin kazanımları Bloom ve Revize Edilmiş Bloom taksonomisine göre sınıflandırılmıştır.

Siyer öğretimi üzerine bir başka çalışma Sarıkaya tarafından yapılmıştır. Söz konusu çalışmada,²¹ 2015-2017 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından okutulan 162 hutbedeki siyer anlatımı ve öğretimi incelenmiştir. Kayaoğlu ise çalışmasında,²² Hz. Peygamber'in hayatını öğretmenin öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve ahlaki gelişimine hangi düzeyde katkıda bulunduğunu incelemiştir. Özenç ise çalışmasında,²³ İmam Hatip Lisele-

¹⁴ Ramazan Buyrukçu, "Günümüz Din Eğitimi ve Öğretiminde Peygamber Öğretimi", *IV Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2001), 379-396.

¹⁵ Hakan Öztürk, "1923-1938 Yılları Arasında Din Derslerinde Okutulan Kitaplarda Hz. Muhammed Tasavvuru", *F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2012), 85-102.

¹⁶ bk. Z. Şeyma Arslan - Muhammed Yılmaz, *Hz. Peygamberi Nasıl Öğretelim?* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2. Baskı, 2014).

¹⁷ Ramazan Gürel, "Hz. Peygamber'in (s.a.) Eğitim-Öğretim Modelinde Belli Başlı İlke ve Metodlar", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 1/2 (2015), 7-29.

¹⁸ Halise Yurdakul, *Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi 10. Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği İle İşlenişi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

¹⁹ Hasan Sözen, "Peygamberimizin Hayatı Dersinde Hz. Muhammed'in Örnek Kişiliğinin Model Alma Yoluyla Öğretimi", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Aralık 2018), 101-116.

²⁰ Fatih Çakmak, "Ortaokul Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı Hedefleri Üzerine Bir Analiz", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (Aralık 2019), 116-143.

²¹ Asım Sarıkaya, "Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Hazırlanan Hutbelerde (2015-2017) Siyer Öğretimi - Sorunlar ve Çözüm Önerileri-", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2019), 714-729.

²² Fatma Kayaoğlu, *Ortaokullardaki Seçmeli "Peygamberimizin Hayatı" Dersinin Öğrenciler Açısından Değerlendirilmesi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

²³ Fikret Özenç, "Dini Çeşitlilik Açısından Siyer Öğretimi", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2019), 7-18.

rinde okutulan 'Siyer' ders kitabını dini çeşitlilik açısından incelemiştir. Yücel ise çalışmasında,²⁴ Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı dersiyle ilgili öğretmen görüşlerine yönelik bir inceleme yapmıştır. Söz konusu araştırmada öğretmenlerin derse yönelik materyal geliştirme konusunda desteğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

İlgili çalışmalar göz önüne alındığında araştırmamız, din öğretimi programlarında yer alan Hz. Peygamber'in hayatıyla ilgili kazanımları minyatür örnekleriyle ilişkilendirmesi sebebiyle alan yazında yer alan çalışmalardan farklılık göstermektedir. Bir başka açıdan araştırmamız, Hz. Peygamber'in hayatının öğretimini İslam Minyatür Sanatındaki Hz. Muhammed tasvirleri bağlamında bütüncül bir şekilde ele alınması bakımından da literatürde yer alan çalışmalardan ayrılmaktadır.

Hz. Peygamber'in öğretimini konu alan birçok araştırmada, öğretim yöntem ve teknikleri ile materyal konusunda öğretmenlere rehberlik yapacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede çalışmamızın, İslam Minyatür Sanatındaki Hz. Muhammed tasvirlerinin öğretmenler ve içerik geliştiriciler tarafından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programındaki ilgili kazanımlarla ilişkilendirmelerine yardımcı olması da beklenmektedir.

3. Yöntem

Araştırmamız betimlemeye dayalı nitel desende bir araştırmadır. Bu doğrultuda çalışmada doküman/belge analizi yöntemi kullanılmıştır. İlgili çalışmalarda bu yönetime ilişkin şu açıklamalar yapılmaktadır:

"Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Doküman analizi anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, bilgi üretmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir."²⁵

Araştırmanın verileri söz konusu yönetime bağlı olarak literatür taraması yoluyla toplanmıştır. Araştırmanın birinci aşamasında din öğretimi programlarıyla ilgili bilgi ve belgeler incelenmiştir. Hz. Peygamber'in hayatına ilişkin kazanımlar belirlenerek listelenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında çalışmanın problemi doğrultusunda Hz. Peygamber'in hayatını konu alan Nâ't, Esmâ-i Nebî, Sîretü'n-Nebî, Mücizâtü'n-Nebî, Hicret-nâme, Mirâc-nâme, Fakr-nâme, Mevlid, Gül-nâme, Şefeât-nâme, Hilye-nâme, Gevher-nâme ve Dolap-nâme türünde çalışmalar incelenmiştir. Bu türler içerisinde Hz. Peygamber'in hayatını ve kişiliğini tarihi bağlamda ele alan siyer kitapları daha detaylı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Söz konusu incelemeler neticesinde *Siyer-i Nebî* isimli eserin araştırmamızın amacına uygun olduğu değerlendirilmiştir. *Siyer-i Nebî*, 1388 yılında Mısır'da Mustafa ed-Darîr tarafından kaleme alınan, beş cilt, manzum ve mensur özellikle ve Türkçe bir eserdir. Osmanlı Sultanı III. Murad bu eserin tasvirli nüshasının hazırlanmasını istemiş ancak eser saray nakkaşhanesinde 1595 yılında III. Mehmed döneminde altı cilt olarak tamamlanmıştır. Bu özelliğiyle İslam sanatında tek örnek olan *Siyer-i Nebî*

²⁴ Tülay Yücel, "Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersine İlişkin Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir Araştırma", *Toplum Bilimleri Dergisi* 27 (Aralık 2019), 648-675.

²⁵ Bilgen Kırıl, "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi", *Sırt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (Mayıs 2020), 170-189.

isimli eserde Hz. Peygamberle ilgili 700'den fazla tasvir yer almıştır. Esere ilişkin diğer bilgiler ise şöyledir:

“Eserin birinci, ikinci ve altıncı ciltleri İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi’nde H. 1221, 1222 ve 1223 numaralı kayıtlarda bulunmaktadır. Üçüncü cilt New York Public Library’de Spencer Koleksiyonu’nda yer almaktadır. Dördüncü cilt Dublin Chester Beatty Library T. 419’da bulunmakla beraber bu cildin bir kopyası İstanbul Türk ve İslam Eserleri T. 1974’tedir. Beşinci cilt kayıp olduğu için bu cilde ait minyatürlere ulaşılamamaktadır.”²⁶

Siyer-i Nebî isimli eser araştırmanın problemi açısından uygun bulunduktan sonra esere ilişkin çalışmalar incelenmiştir. Yazma eser hakkında temel bilgilere, ciltlerin varak numaralarına, konu başlıklarına ve tasvir metinlerine Tanındı,²⁷ Gürtunca,²⁸ Dikmen²⁹ ve Gündoğdu³⁰’nun çalışmalarıyla ulaşılmıştır. Tüm bu incelemeler neticesinde New York Public Library’de (NYPL) Spencer Koleksiyonu’nda bulunan *Siyer-i Nebî*’nin üçüncü cildindeki, İslam Peygamberi minyatürleri çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir. Bu ciltte, resimli 128 sayfanın 76 minyatüründe Hz. Peygamber tasviri yer almaktadır.³¹ 01 Mart 2023 tarihinde, NYPL Dijital Kütüphanesinden³² minyatürlerin özgün tasvirlerine ulaşılmıştır. Çalışmamızın örnekleme olarak kabul edilen *Siyer-i Nebî*’nin üçüncü cildindeki söz konusu minyatürlerin hikâyelerine ise Gürtunca tarafından sadeleştirilerek yayımlanan *Kitab-ı Siyer-i Nebî* isimli eser aracılığıyla ulaşılmıştır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan Hz. Peygamber’in hayatının öğretimine ilişkin kazanımlarla, *Siyer-i Nebî*’nin üçüncü cildindeki Hz. Muhammed tasvirlerinden dokuz minyatürün ilişkilendirilebildiği tespit edilmiştir. Çalışmamızda kazanım ve minyatürler arasında nitelik ve nicelik bakımından yeter düzeyde bir ilişkilendirme sağlandığı için *Siyer-i Nebî*’nin diğer ciltleri ve Hz. Muhammed tasvirlerini içeren diğer eserler çalışmamızın kapsamı dışında kalmıştır. Bilimsel araştırma yöntemleri³³ doğrultusunda çalışmamıza ilişkin burada belirlenen kapsam ve sınırlılıklara ek olarak belirtmek gerekir ki, araştırmanın ‘Bulgular ve Yorum’ kısmında, çalışmada örnekleme olarak ele alınan minyatürlerle ilgili ‘nakkaşların tasvir ve işçilik detaylarına, kompozisyon ve figür kurgularına, karakterlerin resmedilme şekli ve renk dağılımına’ değinilmemiştir. Bu durumun bir nedeni söz konusu detayların çalışmamızın problemiyle ilgili olmaması, diğer bir nedeni ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarına sadık kalma gerekliliğidir. Zira Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarında genelde İslam Sanatları özelde ise İslam Minyatür Sanatına ilişkin örnek, tasarım

²⁶ Melek Dikmen, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 1221 No’lu Siyer-i Nebî’de Metin Minyatür İlişkisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 41.

²⁷ bk. Zeren Tanındı, *Siyer-i Nebî İslâm Tasvir Sanatında Hz. Muhammed’in Hayatı* (İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1984).

²⁸ bk. M. Faruk Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî* (İstanbul: Ülkü Yayınevi, 1963).

²⁹ bk. Dikmen, *Siyer-i Nebî’de Metin Minyatür İlişkisi*.

³⁰ bk. Emine Gündoğdu, *Siyer-i Nebî Nüshasında Hz. Muhammed Tasvirlerinin Yer Aldığı Minyatürlerin İncelenmesi* (NYPL, Sepencer Coll., Turc. MS.3) (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

³¹ bk. Gündoğdu, *Siyer-i Nebî Nüshasında Hz. Muhammed Tasvirlerinin Yer Aldığı Minyatürlerin İncelenmesi*.

³² New York Public Library Digital Collection (NYPLDC), “Siyer-i Nebî” (Erişim 01 Mart 2023).

³³ bk. Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Akademi Yayınları, 11. Baskı, 2002), 73.

ve kompozisyon analizine yönelik konu, kazanım ve açıklama bulunmamaktadır. Ancak minyatür hikâyeleri aracılığıyla tarihi süreçler, olay örgüleri ve karakterler hakkında, kazanımlar için yeterli bilgi sağlandığı anlaşılmaktadır.

Araştırmanın geçerliliğini sağlamak amacıyla elde edilen veriler, din eğitimi ve sanat tarihi alanından ikişer uzmana inceletilmiştir. Bu doğrultuda bulgular düzenlenerek sunulmuştur.

4. Kazanımların İlişkilendirilmesi

Bu başlık altında, ilköğretim ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) ders programlarında yer alan Hz. Muhammed'in Hayatıyla ilgili kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 1: İlköğretim DKAB Dersi Kazanımları

S. N	Sınıf	Ünite Adı	Konu	Kazanım
1	4	Hz. Muhammed'i Tanıyalım	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Doğduğu Çevre	4.4.1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğduğu çevrenin genel özelliklerini açıklar.
2	4	Hz. Muhammed'i Tanıyalım	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Ailesi	4.4.2. Hz. Muhammed'in aile büyüklerini tanıır.
3	4	Hz. Muhammed'i Tanıyalım	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Doğum	4.4.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğumu, çocukluk ve gençlik yıllarını özetler.
4	4	Hz. Muhammed'i Tanıyalım	Çocukluk ve Gençlik Yılları	4.4.4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çocukluk ve gençlik yıllarındaki davranışlarını kendi hayatı ile ilişkilendirir.
5	4	Hz. Muhammed'i Tanıyalım	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mekke ve Medine Yılları	4.4.5. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mekke ve Medine yıllarını özetler.
6	4	Hz. Muhammed'i Tanıyalım	Bir Dua Tanıyorum: Salli ve Barik Duaları ve Anlamları	4.4.6. Şalli ve Barik dualarını okur, anlamını söyler.
7	5	Hz. Muhammed ve Aile Hayatı	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Evliliği ve Çocukları	5.4.1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hz. Hatice (r.a.) ile evlilik sürecini özetler.
8	5	Hz. Muhammed ve Aile Hayatı	Bir Eş Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)	5.4.2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile içi iletişimine örnekler verir.
9	5	Hz. Muhammed ve Aile Hayatı	Bir Baba Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)	5.4.2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile içi iletişimine örnekler verir.
10	5	Hz. Muhammed ve Aile Hayatı	Bir Dede Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)	5.4.2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile içi iletişimine örnekler verir.
11	5	Hz. Muhammed ve Aile Hayatı	Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Ailesinin Örnek Davranışları	5.4.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendirir.

12	5	Hız. Muhammed ve Aile Hayatı	Hız. Hasan (r.a.) ve Hız. Hüseyin (r.a.)	5.4.4. Hız. Hasan (r.a.) ve Hız. Hüseyin'in (r.a.) ahlaki erdemlerini kendisine örnek alır.
13	5	Hız. Muhammed ve Aile Hayatı	Bir Sure Tanıyorum: Kevser Suresi ve Anlamı	5.4.5. Kevser Suresini okur, anlamını söyler.
14	6	Hız. Muhammed'in Hayatı	Hız. Muhammed'in (s.a.v.) Daveti: Mekke Dönemi	6.4.1. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Mekke Dönemini değerlendirir.
15	6	Hız. Muhammed'in Hayatı	Hicret	6.4.2. Medine'ye hicretin sebeb ve sonuçlarını irdeler.
16	6	Hız. Muhammed'in Hayatı	Hız. Muhammed'in (s.a.v.) Daveti: Medine Dönemi	6.4.3. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin Medine Dönemini değerlendirir.
17	6	Hız. Muhammed'in Hayatı	Bir Sure Tanıyorum: Nasr Suresi ve Anlamı	6.4.4. Nasr suresini okur, anlamını söyler.
18	8	Hız. Muhammed'in Örnekliliği	Hız. Muhammed'in (s.a.v) Doğruluğu ve Güvenilir Kişiliği	8.4.1. Hız. Muhammed'in (s.a.v) doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kurar.
19	8	Hız. Muhammed'in Örnekliliği	Hız. Muhammed'in (s.a.v) Merhametli ve Affedici Oluşu	8.4.2. Hız. Muhammed'in (s.a.v) merhametli ve affedici oluşunu davranışlarında yansıtmaya özen gösterir.
20	8	Hız. Muhammed'in Örnekliliği	Hız. Muhammed'in (s.a.v) İstişareye Önem Vermesi	8.4.3. Hız. Muhammed'in (s.a.v) istişareye verdiği önemi ortaya koyan örnek olaylardan hareketle gündelik hayatla ilgili çıkarımlarda bulunur.
21	8	Hız. Muhammed'in Örnekliliği	Hız. Muhammed'in (s.a.v.) Davasındaki Cesaret ve Kararlılığı	8.4.4. Hız Muhammed'in(s.a.v.) cesaret ve kararlılığına örnek olaylarla açıklıyoruz.
22	8	Hız. Muhammed'in Örnekliliği	Hız. Muhammed'in (s.a.v.) Hakkı Gözetmedeki Hassasiyeti	8.4.5. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) hakkı gözetmekteki hassasiyetine örnekler verir.
23	8	Hız. Muhammed'in Örnekliliği	Hız. Muhammed'in (s.a.v.) İnsanlara Değer Vermesi	8.4.6. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar.
23	8	Hız. Muhammed'in Örnekliliği	Hız. Muhammed'in (s.a.v.) İnsanlara Değer Vermesi	8.4.7. Hız. Muhammed'in (s.a.v.) örnek davranışlarının toplumsal hayattaki önemini değerlendirir.

24	8	Hz. Muhammed'in Örnekliği	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İnsanlara Değer Vermesi	8.4.8. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hikmetli söz ve davranışlarıyla İnsanları iyiye ve güzele yönlendirdiğini fark eder.
25	8	Hz. Muhammed'in Örnekliği	Bir Sure Tanıyorum: Kureyş Suresi ve Anlamı	8.4.9. Kureyş suresini okur, anlamını söyler.

Tablo 2: Ortaöğretim DKAB Dersi Kazanımları

S. N	Sınıf	Ünite Adı	Konu	Kazanım
1	10	Hz. Muhammed ve Gençlik	Kur'an-ı Kerim'de Gençler	10.2.1. Kur'an-ı Kerim'den gençlerle ilgili ayetlere örnekler verir.
2	10	Hz. Muhammed ve Gençlik	Bir Genç Olarak Hz. Muhammed	10.2.2. Hz. Muhammed'in gençlik yıllarındaki erdemli davranışlarını kendi hayatıyla ilişkilendirir.
3	10	Hz. Muhammed ve Gençlik	Hz. Muhammed ve Gençler	10.2.3. Hz. Muhammed ile genç sahabiler arasındaki iletişimi değerlendirir.
4	10	Hz. Muhammed ve Gençlik	Bazı Genç Sahabiler	10.2.4. Bazı genç sahabilerin öne çıkan özelliklerini örnek alır.
5	10	Hz. Muhammed ve Gençlik	Kur'an'dan Mesajlar: Al-i İmran Suresi 159. Ayet	10.2.5. Al-i İmran suresi 159. Ayette verilen mesajları değerlendirir.
6	11	Kur'an'a Göre Hz. Muhammed	Hz. Muhammed'in Şahsiyeti	11.2.1. Hz. Muhammed'in örnek şahsiyetini tanıır.
7	11	Kur'an'a Göre Hz. Muhammed	Hz. Muhammed'in Peygamberlik Yönü	11.2.2. Hz. Muhammed'in peygamberlikle ilgili görevlerini açıklar.
8	11	Kur'an'a Göre Hz. Muhammed	Hz. Muhammed'e Bağlılık ve İtaat	11.2.3. Hz. Peygamber'e bağlılık ve itaati ayet ve hadislerle hareketle yorumlar.
9	11	Kur'an'a Göre Hz. Muhammed	Kur'an'dan Mesajlar: Ahzab Suresi 45-46. Ayetler	11.2.4. Ahzab suresi 45-46. Ayetlerde verilen mesajları değerlendirir.

5. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan kazanımlarla ilişkilendirilen *Siyer-i Nebî* minyatürlerine yer verilmiştir. Minyatürlerin konusu ve hikâyesi verildikten sonra Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programlarında yer alan kazanımlarla ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

5.1. Mi'râc Olayı

Hz. Peygamber'in göğe yükselişini ifade eden Mi'râc Olayı, Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gidiş ve oradan da yükseklerle çıkış şeklinde yorumlanmaktadır.³⁴ Hz. Peygamber'in hayatında önemli bir yere sahip olan bu olay, *Siyer-i Nebî*'de yer almış ve olayın çeşitli aşamaları tasvir edilmiştir. Hz. Muhammed'in Mi'râc'tan sonra Kureyşliler ile görüşmesini konu alan minyatürün hikâyesi şöyledir:

“Mi'râc gecesinden sonra, sabah olunca Hz. Muhammed amcası Abbas'ın evine gelir ve ona Allah'ın kendisini huzuruna davet ettiğini söyleyerek Mi'râc'ını anlatır. Amcası Hz. Muhammed'in yaşadığı mucizevi olaya sevinir ve onu tebrik eder. Ardından bunu Kureyş mahfilinde açıklamak istediğini söyler. Kureyş mahfiline Eb-taha'ya gider. Kureyş uluları oturmuşlardır. Abbas selam vererek Ebû Talib'in yanına oturur. Onlara Hz. Muhammed'in Mi'râcından söz ederken tam o esnada Ebû Cehil de gelir. Ebû Cehil, Abbas'tan Mi'râc vakâsını dinler dinlemez hemen söze girer ve Abbas'a bunun gibi şeylerin olmasının güç şeyler olduğunu söylerken Hz. Muhammed mahfile gelir.”³⁵ (Şekil 1)

Şekil 1: Mi'râc Sonrası Kureyşlilerle Görüşme (NYPL, Turc. Ms.3, V.57a)

³⁴ bk. Salih Sabri Yavuz, “Mi'râc”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/132-135.

³⁵ Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/603.

Hz. Muhammed'in Mi'râc Olayını, Kureyş'in ileri gelenleriyle konuştuğu anın tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 1) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 4.4.5.; 6.4.1.; 8.4.1.; 11.2.2. numaralı kazanımlarla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan "Hz. Muhammed'in Mekke ve Medine yıllarını özetler" (4.4.5.) ve "Hz. Muhammed'in davetinin Mekke Dönemini değerlendirir" (6.4.1.) şeklinde ifade edilen kazanımların gerçekleşebilmesi için ilgili öğretim programında "Mi'râc olayına" kısaca yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda "Hz. Muhammed'i Tanıyalım" ünitesi işlenirken Hz. Peygamber'in Mekke döneminde yaşadığı Mi'râc olayının anlatımında ilgili minyatürün (Şekil 1) kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Öte yandan "Hz. Muhammed'in Örnekliği" ünitesinde ise "Hz. Muhammed'in doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile peygamberlerin özellikleri arasında ilişki kurar" (8.4.1.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleşebilmesi için ilgili öğretim programında "Hz. Muhammed'in hayatındaki örnek olaylara" yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda Mi'râc Olayı anlatılarak ilgili minyatürün (Şekil 1) kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca "Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed" ünitesinde "Hz. Muhammed'in peygamberlikle ilgili görevlerini açıklar" (11.2.2.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleştirilmesi için ilgili programda "Hz. Peygamber'in tebliğ, tebyin, teşri ve temsil görevlerine" yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda Hz. Peygamber'in söz konusu görevleri işlenirken ilgili minyatürün (Şekil 1) kullanılabileceği anlaşılmaktadır.

5.2. Ebû Tâlib'in Vefâtı

İslam tarihinde Ebû Tâlib'in vefâtı, Hz. Peygamber'i derinden etkileyen olaylardan biridir. Hz. Peygamber'in hayatında önemli bir yere sahip olan bu olay, *Siyer-i Nebî*'de yer almış ve tasvir edilmiştir. Hz. Muhammed'in amcası Ebû Tâlib'in vefâtını konu alan minyatürün hikâyesi şöyledir:

"Hz. Muhammed'in amcası Ebû Tâlib, Mi'râc'tan önceki yılda hastalanmıştır ve hastalandığı haberi Mekke şehrinde yayılmıştır. Ebû Tâlib'in rahatsızlandığının haberini alan uzak yakın herkes akın akın onu ziyaret eder. İnsanların Ebû Tâlib'i ziyaret ettiği bir gün Hz. Muhammed de onu görmeye Hz. Ali ile birlikte gelmiştir. Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'i görünce yanındakilere işaret ederek yardım ister. Ebû Talib oradakilerin yardımı ile doğrulduktan sonra arkasına konan yastığa yaslanır. Kureyş'in ileri gelenleri sükûnet içerisinde otururken, Hz. Muhammed amcası Ebû Tâlib'ten Kelime-i Şehâdet getirmesini ister ve son kez İslam'a davet eder."³⁶ (Şekil 2)

³⁶ Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/607.

Şekil 2: Ebu Talib'in Vefatı (NYPL, Turc. Ms.3, V.64b)

Ebû Tâlib vefatından önce, hasta yatağında iken Hz. Muhammed tarafından ziyaret edilmiştir. Söz konusu ziyarette İslam Peygamberinin, amcası ile sohbet ettiği anın tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 2) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 6.4.1. ve 11.2.2. numaralı kazanımlarla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan “Hz. Muhammed (s.a.v.)’in davetinin Mekke Döneminde değerlendirir” (6.4.1.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleşebilmesi için ilgili öğretim programında “Ebû Tâlib’in vefatına” yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda “Hz. Muhammed’in Hayatı” ünitesi işlenirken Hz. Peygamber’in Mekke döneminde gerçekleşen Ebû Tâlib’in vefatı olayının anlatımında ilgili minyatürün (Şekil 2) kullanılabilmesi anlaşılmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber’in amcasını vefat edeceği ana kadar İslam’a davet ettiği göz önüne alındığında ilgili minyatürün (Şekil 2) “Hz. Muhammed’in peygamberlikle ilgili görevlerini açıklar” (11.2.2.) şeklinde ifade edilen kazanımla da ilişkili olduğu ifade edilebilir.

5.3. Hz. Peygamber ve Ebû Leheb

Ebû Tâlib'in vefatından sonra Hâşimîlerin lideri olan Ebû Leheb, Hz. Peygamber'in İslam davetine en çok karşı çıkan ve eşiyle birlikte ona kötülük yapanlardan biri olarak tarihe geçmiştir. Ebû Leheb'in Hz. Peygamber'e karşı tutum ve davranışları *Siyer-i Nebî*'de yer almış ve tasvir edilmiştir. Ebû Leheb'in bir grup insanla Hz. Peygamber ve Hz. Ebû Bekir'e saldırmalarını konu alan minyatürün hikâyesi şöyledir:

“Hz. Muhammed bir gün Hz. Ebû Bekir ile Ukâz Panayırına giderler. Ebû Leheb, Hz. Muhammed'in pazar yerine doğru gittiğini öğrenince, halkı uyarmak ve dolduruşa getirmek için yola koyulur. Ebû Leheb onlardan önce panayıra vararak yüksek bir tepede Hz. Muhammed'in yolunu gözetler. Hz. Muhammed tepeye yaklaştığında orada gördüğü insanlara hemen kendini tanıtip tebliğde bulunur. Lakin Ebû Leheb, Hz. Muhammed'i yalancılıkla suçlar ve halkı dolduruşa getirip taşla saldırmalarını sağlar. Hz. Ebû Bekir onlara doğru ilerleyerek durmalarını söyler ve Hz. Muhammed'in önüne geçerek ona kalkan olur. Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir yaralanırlar ve sonrasında develerine binip oradan uzaklaşırlar.”³⁷ (Şekil 3)

Şekil 3: Ebû Leheb'in Saldırması (NYPL, Turc. Ms.3, V.136a)

³⁷ Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/642.

Hız. Peygamber'in amcası Ebû Leheb'in yönlendirdiği bir grup insanın Hız. Muhammed ve en yakın arkadaşı Hız. Ebû Bekir'e saldırma anının tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 3) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 4.4.5. ve 6.4.1. numaralı kazanımlarla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan "Hız. Muhammed'in (s.a.v.) Mekke ve Medine yıllarını özetler" (4.4.5.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleştirilmesi için ilgili öğretim programında "Hız. Muhammed'in davet sürecine yer verilmesi" gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda "Hız. Muhammed'i Tanıyalım" ünitesi işlenirken Hız. Peygamber'in Mekke döneminde yaşadığı davet sürecinin anlatıldığı ilgili minyatürün (Şekil 3) kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca "Hız. Muhammed'in davetinin Mekke Dönemini değerlendirir" (6.4.1.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleştirilmesi için ilgili öğretim programında "davetin yaygınlaşma aşamasında İslam davetine karşı oluşan olumlu ve olumsuz tepkilere yer verilmesi" gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda "Hız. Muhammed'in Hayatı" ünitesi işlenirken davet sürecinde Ebû Leheb'in Hız. Peygamber'e karşı olumsuz söz ve davranışlarını konu alan minyatürün (Şekil 3) kullanılabileceği anlaşılmaktadır.

5.4. Kabile Lideri Henâd'ın İslam'ı Kabulü

Hız. Peygamber'in en önemli görevlerinden biri vahiy yoluyla aldığı bilgiyi insanlara bildirmek ve insanları İslam'a davet emektir. Bu amaçla birçok kişi ile görüşmüştür. Hız. Peygamber'in önemli bir vazifesi olan İslam'ı tebliğ faaliyetleri *Siyer-i Nebî*'de yer almış ve tasvir edilmiştir. Hız. Peygamber'in Hanzala kabilesi lideri Amr oğlu Henâd'ı İslam'a davet edişini konu alan minyatürün hikâyesi şöyledir:

"Hız. Muhammed ve yol arkadaşı Hız. Ebû Bekir Beni Hanzala ibni Huzeyme kabilesinin yanına vardılar. Bu kabilenin lideri Amr oğlu Henâd'dır. Hanzala kabilesinden kişiler, kendilerine yaklaştıklarını gören bu iki misafiri hemen Henâd'a bildirirler. Henâd kalkıp Hız. Muhammed'in yanına gelir ve onları güler yüz ile karşılar. Bundan sonra Hız. Muhammed vazifesi gereği tebliğde bulunur. Kur'ân-ı Kerim'den Mülk Süresini okur. Duyduğu şeyden etkilenen lider devam etmesini ister ve Hız. Muhammed Yasin Süresini de okur. Daha sonra İslam'a davet edilen Henâd dine girdikten sonra kendisinden başka bir şey isteyip istemediğini Hız. Muhammed'e sorar. Hız. Muhammed kendisine biat etmelerini, düşmanlara karşı yanlarında olmalarını ve gerekirse savaş anında askerleri ile birlikte onlarla savaşmalarını ister. Henâd İslam'ı kabul ederek tüm askerlerinin emrinde olacağına ve her zaman Müslümanlara destek olacağına söz verir."³⁸ (Şekil 4)

³⁸ Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/649.

Şekil 4: Kabile Lideri Henâd'ın Müslüman Oluşu (NYPL, Turc. Ms.3, V.152a)

Hanzala kabilesinin lideri Henâd'ın iman etme sahnesinin tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 4) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 6.4.1. ve 11.2.2. numaralı kazanımlarla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan “Hz. Muhammed'in davetinin Mekke Dönemini değerlendirir” (6.4.1.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleşmesi için ilgili öğretim programında “davetin yaygınlaşma aşamasında İslam davetine karşı oluşan olumlu ve olumsuz tepkilere yer verilmesi” gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda “Hz. Muhammed'in Hayatı” ünitesi işlenirken, Hz. Peygamber'in Hanzala kabilesi lideri Amr oğlu Henâd'ı İslam'a davet edişini ve ardından Müslüman oluşunu konu alan minyatürün (Şekil 4) kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca ilgili minyatürün (Şekil 4) “Hz. Muhammed'in peygamberlikle ilgili görevlerini açıklar” (11.2.2.) şeklinde ifade edilen kazanımla da ilişkilili olduğu ifade edilebilir.

5.5. Akabe Biatı

Hz. Muhammed, Arabistan'ın sosyal ve ekonomik hayatında önemli rol oynayan ve Câhiliye devrinde her yıl hac mevsiminde düzenlenen panayırlara katılarak İslam'a davet için çeşitli görüşmeler yapmıştır. Hz. Peygamber'in tebliğ faaliyetleri *Siyer-i Nebî*'de yer almış ve tasvir edilmiştir. İslam tarihinde Birinci Akabe Biatı olarak isimlendirilen görüşmeyi konu alan minyatürün hikâyesi şöyledir:

“Altı Medinelinin Müslüman olmasından sonraki yıl yine hac mevsiminde, Ukâz panayırı dolup taşmaktadır. Hz. Muhammed tebliğ için panayıra gelmiş ve kabileler arasında dolaşmaktadır. Medine'den tam on iki kişi Hz. Muhammed'e biat etmek için Akabe mevkiine gelmiş ve beklemektedirler. Hz. Muhammed, Hz. Ebû Bekir ile birlikte yavaş yavaş Akabe'ye doğru yol alır ve on iki kişilik Ensar-ı Kirâm ile buluşurlar. On iki kişi Hz. Muhammed'i karşılamak için ayağa kalkar ve ona doğru yürürler. On ikisi de Hz. Muhammed'e biat ederler. Bu on iki Medinelinin tamamen Müslüman olmasıyla ilk biat gerçekleşmiş olur. Bu ilk biatte, Allah'a şirik koşmayacaklarına, zinadan sakınacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, iftiradan uzak duracaklarına, evlatlarını öldürmeyeceklerine ve Yüce Allah'ın Resulünün emirlerine tamamen uyacaklarına söz verirler.”³⁹ (Şekil 5)

Şekil 5: Birinci Akabe Biatı (NYPL, Turc. Ms.3, V.244b)

³⁹ Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/686-687.

Birinci Akabe Biatı'nın yaşandığı anın tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 5) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 6.4.2. ve 11.2.2. numaralı kazanımlarla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan "Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler" (6.4.2.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleşebilmesi için ilgili öğretim programında "Medine'den gelen heyetlerle yapılan görüşmelere yer verilmesi" gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda "Hz. Muhammed'in Hayatı" ünitesi işlenirken Hz. Peygamber'in Medine'den gelen heyetle yaptığı Birinci Akabe Biatı'nı konu alan minyatürün (Şekil 5) kullanılabilceği anlaşılmaktadır. Ayrıca ilgili minyatürün (Şekil 5) "Hz. Muhammed'in peygamberlikle ilgili görevlerini açıklar" (11.2.2.) şeklinde ifade edilen kazanımla da ilişkili olduğu ifade edilebilir.

5.6. Mus'ab b. Umeyr

Mus'ab b. Umeyr, İslam dininin Yesrib'te teveccüh görmesinde ve yaygınlaşmasında etkili olmuş bir sahâbî'dir, Birinci Akabe Biatı'ndan sonra öğretmenlik vazifesiyle İslam'ı tebliğ için Hz. Muhammed tarafından bölgede görevlendirilmiştir. Hz. Peygamber'in Mus'ab b. Umeyr'e bu vazifeyi vermesi ve bölgedeki çalışmaları hakkında onunla görüşmesi *Siyer-i Nebî*'de tasvir edilmiştir. Mus'ab b. Umeyr'in Hz. Muhammed'e Medine hakkında bilgi vermesini konu alan minyatürün hikâyesi şöyledir:

"İkinci Akabe Biatından sonra Medine'de önemli kişilerin Müslüman olmasıyla İslamiyet hızlıca yayılmaya başlar. Artık Medinelilerin Müslüman olmaya başladığını herkes öğrenmiştir. Kureyşliler ise Medinelilere verdikleri sözü tutmayarak Hz. Muhammed'i ve ashabını rahatsız etmeye devam ederler. Hz. Muhammed, hac ayı geçtikten sonra bir gün rüyasında Medine şehrini görür ve kendisine 'Senin makamın ve yuvan burası olacaktır' dendiğini işitir. Sabah olunca Mus'ab b. Umeyr'i yanına çağırır ve Medine'yi anlatmasını rica eder. Bunun üzerine Mus'ab b. Umeyr hurma bahçelerini, Aynü'l-Zerka çeşmesini ve Medine'yi anlatır. Hz. Muhammed bundan sonra ashabını yanına çağırır. Onlara Yüce Allah'ın kendilerine kardeşler ve yeni mesken verdiğini, orada güvende olacaklarını söyleyerek Medine'ye göç etmelerini buyurur."⁴⁰ (Şekil 6)

⁴⁰ Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/692-697.

Şekil 6: Mus'ab b. Umeyr İle Görüşmesi (NYPL, Turc. Ms.3, V.271b)

Hız. Muhammed'in Mus'ab b. Umeyr ve ashabıyla görüşme anının tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 6) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 10.2.4. ve 11.2.2. numaralı kazanımlarla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan "Bazı genç sahâbîlerin öne çıkan özelliklerini örnek alır" (10.2.4.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleşebilmesi için ilgili öğretim programında 'Öğretmen Mus'ab b. Umeyr' konusuna yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda "Hz. Muhammed ve Gençlik" ünitesi işlenirken Hz. Peygamber'in Mus'ab b. Umeyr ile görüşmesini konu alan minyatürün (Şekil 6) kullanılabilceği anlaşılmaktadır. Ayrıca ilgili minyatürün (Şekil 6) "Hz. Muhammed'in peygamberlikle ilgili görevlerini açıklar" (11.2.2.) şeklinde ifade edilen kazanımla da ilişkili olduğu ifade edilebilir.

5.7. Hicret

Hz. Muhammed ve iman edenlerin Mekke'den göçünü ifade eden Hicret, İslam tarihinde dinî, hukukî, siyasî, iktisadî ve içtimaî olarak yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Hz. Peygamber ve ashâbının Medine'ye hicreti *Siyer-i Nebî*'de yer almış ve tasvir edilmiştir. İslam Peygamberi ve sadık arkadaşının Mekke'den Yesrib'e hicretini tasvir eden minyatürün hikâyesi şöyledir:

“Hz. Muhammed, yol arkadaşı Hz. Ebû Bekir ile gece olunca Mekke'den ayrılırlar. Hz. Muhammed'in hicret edeceğini öğrenen Mekkeli müşrikler her tarafta nöbet tutup beklemeye başlamışlardır. Hz. Muhammed ve Hz. Ebû Bekir yollarında ilerlemeye devam ederler. Hz. Ebû Bekir, Hz. Muhammed'in bazen arkasında bazen önünde ya da yanında yürüyerek onu canı pahasına korumaktadır. Sevr Dağını gören Hz. Muhammed oraya doğru ilerlemelerinin daha doğru olacağını söyler ve Sevr Dağına yönelirler.”⁴¹ (Şekil 7)

Şekil 7: Medine'ye Hicret (NYPL, Turc. Ms.3, V.291b)

⁴¹ Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/711.

Hız. Muhammed ve Hız. Ebû Bekir'in hicret yolculuğunun tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 7) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 6.4.2. numaralı kazanımla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan "Medine'ye hicretin sebep ve sonuçlarını irdeler" (6.4.2.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleşebilmesi için ilgili öğretim programında "Hız. Ebû Bekir'in hicretteki rolüne yer verilir" açıklaması bulunmaktadır. Bu doğrultuda "Hız. Muhammed'in Hayatı" ünitesi işlenirken İslam Peygamberi ve sadık arkadaşının Mekke'den Yesrib'e hicretini tasvir eden minyatürün (Şekil 7) kullanılabileceği anlaşılmaktadır.

5.8. Mescid-i Nebevî

İslam dininin yaşanabilmesi ve yaygınlaşabilmesi için Mekkeli Müslümanlarca gerçekleştirilen hicretten sonra Hız. Muhammed'in öncülüğünde Mescid-i Nebevî'nin yapımına başlanmıştır. Mescid-i Nebevî'nin yerinin belirlenmesi, yapımı, İslam dini için önemi ve yerine getirdiği işlevleri *Siyer-i Nebî*'de tasvir edilmiştir. Hız. Muhammed ve ashabının inşa için mescit etrafında yürüttüğü faaliyetleri konu alan minyatürün hikâyesi şöyledir:

"Hız. Muhammed Medine'ye geldikten sonraki gün ashâbı ile bir yerde toplanır. Hız. Muhammed hemen bir mescit inşa etmelerinin gerektiğini bildirir. Ashâb-ı Kiram canla başla çalışmaya hazırdır. Hız. Muhammed ve ashâbı mescidin yerini belirlemek için birlikte yer bakarlar. Hız. Muhammed mübarek parmağı ile dörtgen bir şekli işaret ederek çıkılan arazide mescidin yerini belirler. Muhacirlerden Yâsir oğlu Ammâr eline kazmayı alarak mescidin temelini ilk kazmayı vurur. Ardından Müslümanlar temeli açmaya başlar. Mescidin temelleri günden güne yükselir. Hız. Muhammed de taş ve toprak taşıyarak ashâbına yardım eder. Ensar ve Muhacir bütün Müslümanlar mescidin yapımında canla başla çalışırlar."42 (Şekil 8)

⁴² Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/735.

Şekil 8: Mescid-i Nebevî'nin İnşası (NYPL, Turc. Ms.3, V.356b)

Mescid-i Nebevî'nin inşasında çalışan Hz. Muhammed ve ashabının tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 8) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 6.4.3. numaralı kazanımla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan "Hz. Muhammed'in davetinin Medine Dönemini değerlendirir" (6.4.3.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleştirilmesi için ilgili öğretim programında "Mescid-i Nebî'nin toplumsal işlevine yer verilir" açıklaması bulunmaktadır. Bu doğrultuda "Hz. Muhammed'in Hayatı" ünitesi işlenirken Hz. Muhammed ve ashâbının Mescid-i Nebevî'yi inşa etmesini konu alan minyatürün (Şekil 8) kullanılabilceği anlaşılmaktadır.

5.9. Hz. Peygamber ve Diğer Din Mensupları

Hz. Peygamber gerek Mekke'de gerekse Medine'de gayr-i müslimlerle görüşmeler yapmıştır. İslam'a davet ederken onlara karşı sabır göstermiş, yapıcı davranmış, temel hak ve özgürlüklere saygılı olmuş, adaletle hükmetmiş ve kültürel farklılıkları gözetmiştir. Hz. Peygamber'in gayr-i müslimlerle olan görüşmeleri *Siyer-i Nebî*'de yer almış ve tasvir edilmiştir. Üç Nasranî keşişin Hz. Muhammed'i ziyaret etmesini konu alan minyatürün hikâyesi şöyledir:

“İslamiyet birçok meliklerin, sultanların işittiği bir din olmaya başlamıştır. İslam dininin emirlerini duyan ve din elçisinin dediklerinin doğru olup olmadığını merak eden liderler Kayser ve Kısra'ya durum hakkında bilgi vermeleri için mektuplar yazıp, elçiler göndermektedir. Kudüs ve İran'a hâkim olan İran hükümdarı kendisine gelen haberciyi Kayser'e gönderir. Kayser gelen mektubu okur ve din adamlarının ulularını yanına çağırır ve toplantı yapar. Toplantı sonucunda Necran'da bulunan Nasranî keşişlere mektup yazmaya karar verirler. Mektupta onların Hz. Muhammed'i ziyaret etmelerini ve dinleri hakkında bilgi almalarını isterler. Mektup Necran keşişlerine ulaşır. Sonrasında yetmiş altı keşişin aralarından üç ulu Nasranî keşiş görevi üstlenir. Bu üç kişiden sonra ikinci derecede on kişi daha yola çıkar. Medine'ye gelen keşişler Hz. Muhammed ile görüşmek istediklerini iletirler. Hz. Muhammed görüşmeyi kabul eder. Konuşmayı dinlemek isteyen Medine halkını da mescide davet eder. Mescit dolup taşar. Hz. Muhammed, sahabesi Muhacir, Ensar, tam üç yüz kişi ve gelen misafirler oradadır. Mescidin kapısına yakın tarafta rahipler oturur. On dört kişi buyrukla içeri alınırlar. Kendileri için gösterilen yerlere saygılı ve edepli bir şekilde geçip sessizce otururlar. Hz. Muhammed'in nur cemalini gören keşişlerin neredeyse dilleri tutulacak gibi olur. Vakit öğle namazı vaktidir. Bilal-i Habeşî ezan-ı şerifi okur. Hz. Muhammed cemaate öğle namazını kıldırır. Namazdan sonra herkes oturur ve mescitte büyük bir sessizlik hâkim olur. Sonrasında keşişler de ibadet vakitlerinin geldiklerini söyleyince Hz. Muhammed onlara müsaade verir ve keşişler de ibadetlerini yaparlar. İbadetlerini bitiren keşişler Hz. Muhammed ile konuşmaya başlarlar.”⁴³ (Şekil 9)

⁴³ Gürtunca, *Kitab-ı Siyer-i Nebî*, II/774-775.

Şekil 9: Üç Nasranî ile Görüşme (NYPL, Turc. Ms.3, V.455b)

Hız. Muhammed ve ashâbı Mescid-i Nebevî'de otururken üç keşişin mescide girmesi ve mescitte ezanın okunma anının tasvir edildiği bu minyatür (Şekil 9) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan 6.4.3. ve 11.2.2. numaralı kazanımlarla ilişkilendirilebilmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan "Hız. Muhammed'in davetinin Medine Dönemini değerlendirir" (6.4.3.) şeklinde ifade edilen kazanımın gerçekleşebilmesi için ilgili öğretim programında "Diğer din mensuplarıyla ilişkiler konusunda Medine'deki Yahudilere, Necran Hıristiyanlarına, İslam'a davet mektuplarına ve bazı bölgelere gönderilen elçilere yer verilmesi" gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda "Hız. Muhammed'in Hayatı" ünitesi işlenirken Hız. Muhammed ve ashâbının Mescid-i Nebevî'de üç Nasranî ile görüşmesini konu alan minyatürün (Şekil 9) kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca ilgili minyatürün (Şekil 9) "Hız. Muhammed'in peygamberlikle ilgili görevlerini açıklar" (11.2.2.) şeklinde ifade edilen kazanımla da ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Sonuç

Din öğretiminde özellikle de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde Hz. Peygamber'in örnekliğinin ve hayatının öğretiminde minyatür kullanmanın imkânını inceleyen bu çalışmadan çıkarılan sonuçları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan bazı kazanımlarla *Siyer-i Nebî*'nin NYPL'de Spencer Koleksiyonu'nda yer alan bazı minyatürlerin ilişkilendirilebildiği tespit edilmiştir.

2. Söz konusu tasvirlerle ilişkilendirilen kazanımların 4.4.5.; 6.4.1.; 6.4.2.; 6.4.3.; 8.4.1.; 10.2.4. ve 11.2.2. numaralı yedi kazanım olduğu tespit edilmiştir.

3. İlgili kazanımlarla dokuz minyatürün ilişkilendirebildiği tespit edilmiştir. Bu minyatürlerin konularının ise "Mi'râc, Ebû Tâlib'in Vefatı, Kabile Lideri Henâd'ın İslam'ı Kabulü, İslam'a Davet, Akabe Biatı, Hicret, Mescid-i Nebî'nin İnşası, Örnek Sahabe ve Gayr-i Müslimlerle Görüşmeler" şeklinde sıralandığı anlaşılmaktadır.

4. Görsel materyal kullanımının öğrenmeyi kolaylaştırdığı ve zevkli hale getirdiği dikkate alındığında, Hz. Peygamber'in hayatının, kişiliğinin ve örnekliğinin öğretiminde minyatür kullanımı bir imkân olarak değerlendirilebilir görünmektedir.

Çalışmadaki sonuçlara bağlı olarak şu önerilerde bulunmak mümkündür:

1. Çalışmanın makale niteliğinde olmasından kaynaklanan sınırlılıklar nedeniyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan kazanımlarla *Siyer-i Nebî*'de yer alan dokuz minyatür ilişkilendirilmiştir. Benzer ya da farklı niteliklerdeki çalışmalarla *Siyer-i Nebî*'de ya da Hz. Peygamberin hayatını konu alan başka eserlerde yer alan diğer minyatürlerin de din öğretimi açısından kullanım imkânını incelemek mümkün görünmektedir. Bu bağlamda konu ve kazanım merkezli olarak başka eserlerdeki minyatürlerin de din öğretiminde eğitsel amaçlı kullanımı üzerine çalışmalar yapılması önerilmektedir.

2. Öğretimde duyu organlarının sayısı, öğrenmenin niteliği açısından etkili bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri için kullanılacak minyatür örneklerinin, Hz. Peygamber'in hayatını konu alan Seçmeli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile *Siyer* dersinde de kullanım imkânlarının araştırılması önerilmektedir.

3. Öğretimin görsel materyallerle desteklenmesi, özellikle soyut konuları içeren din öğretiminde önemli görülmektedir. Öğrenciler için etkili bir öğrenme ortamının hazırlanmasında metni açıklayan bir unsur olarak minyatür kullanımının inanç, ibadet ve ahlak öğretimi için de bir imkân olarak kullanımının araştırılması önerilmektedir.

4. Çalışmamızda minyatürler ile kazanımların ilişkilendirilebildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarında konu, kazanım ve açıklama boyutlarında İslam Minyatür Sanatına yer verilmesi önerilmektedir.

5. Çalışmamızda Hz. Muhammed'in hayatının öğretiminde minyatürün olumlu özellikleri ve imkânı üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda din öğretimi içerikleri geliştirilirken ya da eğitsel planlamalar yapılırken minyatür seçiminde tasvirlerin tarihi, sosyal, kültürel, sanatsal, kurgusal ve teknik özelliklerinin dikkate alınması da önerilmektedir.

Kaynakça | References

- Akyürek, Süleyman. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı". *Değerler Eğitimi Dergisi* 1/3 (Temmuz 2003), 65-85.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretimi Model Strateji Yöntem ve Teknikler*. Ankara: Nobel Akademi, 6. Baskı, 2017.
- Alkan, Cevat. *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1984.
- Altaş, Nurullah. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Kavramlar Yaklaşımlar Yöntemler ve Teknikler Örnek Ders İşlenişleri*. Ankara: Nobel Yayınları, 2001.
- Ankan, Arda. "Edebiyat Öğretiminde Görsel Araç Kullanımı: Kısa Öykü Örneği". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 27 (2009), 1-16.
- Arslan, Z. Şeyma - Yılmaz, Muhammet. *H. Peygamberi Nasıl Öğretelim?* İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2. Baskı, 2014.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2003.
- Bayraktar, Muhammet Mustafa. *Öğretim Materyalleri ve Din Öğretiminde Somut Materyal Örnekleri*. Ankara: Nobel Yayınları, 2023.
- Buyrukçu, Ramazan. "Çağımızda H. Peygamberi Anlamak ve Anlatmak". *III. Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler*. 113-122. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2000.
- Buyrukçu, Ramazan. "Günümüz Din Eğitimi ve Öğretiminde Peygamber Öğretimi". *IV Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler*. 379-396. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2001.
- Çakmak, Fatih. "Ortaokul Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı Hedefleri Üzerine Bir Analiz". *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (Aralık 2019), 116-143.
- Çilenti, Kamuran. *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*. İstanbul: Kadioğlu Matbaası, 1984.
- Çoşkun, Hatice. "Sınıf ve Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Görsel-İşitsel Materyal Kullanma Durumları ve Bunu Etkileyen Faktörler". *International Journal of Language Academy* 2/4 (2014), 333-347.
- Demirel, Özcan vd. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayınları, 2002.
- Dikmen, Melek. *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 1221 No'lu Siyer-i Nebi'de Metin Minyatür İlişkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Erken, Veysi. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Geliştirme Haritaları 4-5. Sınıflar*. Ankara: İlk Adım Yayınları, 2006.
- Erken, Veysi. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Geliştirme Haritaları 6, 7 ve 8. Sınıflar*. Ankara: İlk Adım Yayınları, 2006.
- Ferrari, Nicole Kançal. "Hıristiyan ve İslâm Dünyasındaki Peygamber Tasvirleri: Bir Değerlendirme". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2014), 63-100.
- Gündoğdu, Emine. *Siyeri Nebi Nüshasında H. Muhammed Tasvirlerinin Yer Aldığı Minyatürlerin İncelenmesi (NYPL, Sepencer Coll., Turc. MS.3)*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Güneş, Adem. *Din Öğretimi Materyalleri*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 3. Baskı, 2017.
- Gürel, Ramazan. "H. Peygamber'in (s.a.) Eğitim-Öğretim Modelinde Belli Başlı İlke ve Metodlar". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 1/2 (2015), 7-29.
- Gürtunca, M. Faruk. *Kitab-ı Siyer-i Nebi*. 3 Cilt. İstanbul: Ülkü Yayınevi, 1963.
- İşman, Aytekin. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Sempati Yayınları, 2005.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademi Yayınları, 11. Baskı, 2002.
- Kaya, Zeki. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006.
- Kayaoğlu, Fatma. *Ortaokullardaki Seçmeli "Peygamberimizin Hayatı" Dersinin Öğrenciler Açısından Değerlendirilmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

- Kıral, Bilgen. "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi". *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (Mayıs 2020), 170-189.
- Kol, Suat. "Okul Öncesi Eğitimde Teknolojik Araç-Gereç Kullanımına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 20/2 (Mayıs 2012), 543-554.
- Korkmaz, Mehmet. *Din Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 4. Baskı, 2018.
- Kula, M. Naci. "Gençlerimize Peygamberimizi Nasıl Anlatalım?". *Hz. Muhammed ve Gençlik*. 67-71. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Küçük, Mehmet. vd. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Nobel Yayınları, 2011.
- NYPLDC, New York Public Library Digital Collection. "Siyar-i Nabî". Erişim 01 Mart 2023. <https://digitalcollections.nypl.org/collections/siyar-i-nabi/#/?tab=about>
- Mahir, F. Banu. "Minyatür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/118-123. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Mahir, F. Banu. *Osmanlı Minyatür Sanatı*. İstanbul: Kabcacı Yayınları, 2012.
- Özdemir, Saadetin. "Din Eğitiminde Soru-Cevap Metoduyla Öğretimde Hz. Peygamber Örnekliği". *IV Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğler*. 397-413. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2001.
- Özdemir, Şuayip. "Ortaöğretimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlerin Yardımcı Ders Araç ve Gereçleri Kullanma Durumu". *Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitimi Öğretiminin Problemleri Sempozyumu*. 177-178. Kayseri: İBAV Yayınları, 1998.
- Özenç, Fikret. "Dini Çeşitlilik Açısından Siyer Öğretimi". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (2019), 7-18.
- Öztürk, Hakan. "1923-1938 Yılları Arasında Din Derslerinde Okutulan Kitaplarda Hz. Muhammed Tasavvuru", *F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2012), 85-102.
- Pektaş, Pelin. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zekâ Uygulamaları*. Ankara: Özel Ceceli Yayınları, 2003.
- Sarıkaya, Asım. "Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Hazırlanan Hutbelerde (2015-2017) Siyer Öğretimi - Sorunlar ve Çözüm Önerileri-". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2019), 714-729. <https://doi.org/10.30627/cuilah.634147>
- Sarıtaş, Mustafa vd. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegem A Yayınları, 2009.
- Sözen, Hasan. "Peygamberimizin Hayatı Dersinde Hz. Muhammed'in Örnek Kişiliğinin Model Alma Yoluyla Öğretimi". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Aralık 2018), 101-116.
- Şahin, Mehmet. "Öğretim Materyallerinin Öğrenme-Öğretme Sürecindeki İşlevine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Analizi". *K.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi* 23/3 (Aralık 2014), 995-1012.
- Şimşek, Nazmi. *Öğretim Teknolojileri Kullanımı ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Asil Yayınları, 2007.
- Tanırdı, Zeren. *Siyer-i Nebî İslâm Tasvir Sanatında Hz. Muhammed'in Hayatı*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1984.
- Yalın, Halil İbrahim. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınları, 14. Baskı, 2005.
- Yavuz, Salih Sabri. "Mi'râc". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/132-135. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Yetâberî, Abdülaziz. "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sîretini Öğretmenin Yeni Nesiller ve Toplum Üzerindeki Etkileri". *Vahyin Nüzûlüünün 1400. Yılında Hz. Muhammed (s.a.v.)*. 637-644. İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2011.
- Yurdakul, Halise. *Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi 10. Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği ile İşleniş*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Yücel, Tülay. "Seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı Dersine İlişkin Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir Araştırma". *Toplum Bilimleri Dergisi* 27 (Aralık 2019), 648-675.